

به نام خدا

درس اخلاق پزشکی

تعیین ظرفیت و تصمیم گیری جایگزین

Capacity & Surrogate Decision Making

دکتر نجاتی صفا
روانپزشک

منابع پیشنهادی

● کتاب:

○ دکتر باقر لاریجانی، دکتر علی جعفریان، دکتر علی کاظمیان و دکتر سید موسی صدر حسینی. پزشک و ملاحظات اخلاقی - جلد دوم: موارد کاربردی

● مقالات:

- Linda Ganzini, Ladislav Volicer, William A. Nelson, et al. Ten Myths About Decision-Making Capacity. JAMDA 2004;5: 263-267.

اهداف

- تعریف ظرفیت تصمیم گیری
- اهمیت تعیین ظرفیت
- اجزای ظرفیت تصمیم گیری
- روش تعیین ظرفیت
- تعیین ظرفیت در شرایط مختلف
- تصمیم گیری جایگزین
- اشتباهات رایج در مبحث تعیین ظرفیت تصمیم گیری

A decorative header consisting of five circles in a row. From left to right: a solid light purple circle, an outlined light purple circle, a solid light purple circle, an outlined light purple circle, and a solid light purple circle. The word 'مثال' is centered between the second and fourth circles.

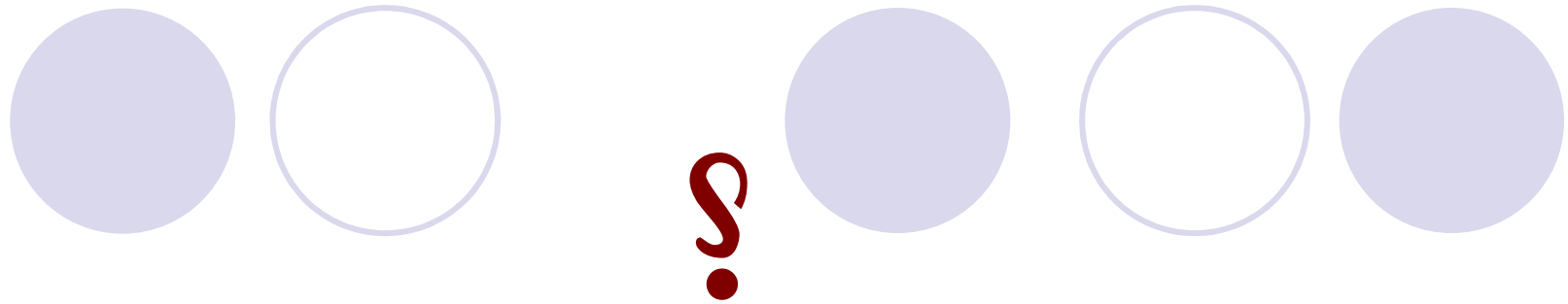
مثال

- **مورد ۱:** بیماری مبتلا به sepsis را به اورژانس آورده‌اند، آگاهی به زمان و مکان ندارد و پزشک باید یک کاتر وریدی را برای او نصب نماید آیا بیمار میتواند در این تصمیم‌گیری درمانی نقش داشته باشد؟
- **مورد ۲:** بیماری که مبتلا به افسردگی شدید است از قبول درمان برای پنومونی که به آن دچار شده خودداری می‌کند پزشک در این حالت چه تصمیمی باید بگیرد؟

تعریف ظرفیت تصمیم‌گیری

● توانایی بیمار جهت دادن رضایت آگاهانه برای یک اقدام درمانی

● توانایی بیمار برای درک اطلاعات مربوط به بیماری و تصمیم‌گیری درمانی و درک سود و زیان اقدام درمانی

● چه اصول اخلاقی در مورد ظرفیت تصمیم‌گیری مطرح هستند؟

اهمیت تعیین ظرفیت

● شیوع برخی بیماری‌ها:

○ مثلاً دمانس: ۱ درصد جمعیت بالای ۶۵ سال

● مطالعات:

○ ۳۰ درصد بیماران فاقد ظرفیت تصمیم‌گیری هستند و از این تعداد تنها ۳۰ درصد شناسایی می‌شوند (Hustey & Meldon 2002)

○ تنها ۵۴ درصد افراد فاقد ظرفیت تصمیم‌گیری شناسایی می‌شوند (Harwood et al. 1997)

○ فقدان ظرفیت تصمیم‌گیری معمولاً در سالمندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد (Barton et al. 1996)

اجزای ظرفیت تصمیم گیری

- توانایی برقراری ارتباط
- توانایی درک اطلاعات مربوط به اقدام درمانی
- توانایی فهم شرایط موجود و منافع و مضرات درمان
- توانایی استدلال منطقی بر اساس اطلاعات موجود

تفاوت ظرفیت و صلاحیت (Competency)

- ظرفیت یک اصطلاح پزشکی است و تعیین ظرفیت توسط یک بالینگر انجام می‌شود اما صلاحیت یک اصطلاح قانونی است و تعیین صلاحیت توسط دادگاه انجام میشود
- صلاحیت توانایی تصمیم‌گیری در همه امور زندگی (به طور کلی) است اما ظرفیت توانایی تصمیم‌گیری درمانی است

روش تعیین ظرفیت

- ظرفیت تصمیم‌گیری یک پدیده همه یا هیچ نیست
- ظرفیت تصمیم‌گیری بر اساس نوع تصمیم‌گیری متغیر خواهد بود
- موافقت با درمان همیشه به معنی وجود ظرفیت تصمیم‌گیری نیست
- در شرایطی که منافع تصمیم‌گیری درمانی چربش واضحی بر زیان‌های آن ندارد اهمیت تعیین ظرفیت بیشتر است

روش تعیین ظرفیت

● توانایی ارتباطی

○ بیمار بتواند یک روش درمانی را انتخاب کند و انتخابش را تغییر ندهد

○ بیمار هوشیار باشد، اختلال حافظه و جهت یابی نداشته باشد،
اختلال فرم فکر نداشته باشد

روش تعیین ظرفیت

توانایی درک اطلاعات و فهم نتایج

- بیماری شما چیست؟
- چه درمانی (تست تشخیصی) به شما توصیه شده است؟
- منافع و زیان‌های این درمان (تست تشخیصی) چیست؟
- چه روش‌های درمانی (تشخیصی) دیگری برای بیماری شما وجود دارد؟ منافع و زیان‌های این روش‌ها چیست؟
- اگر اصلاً درمان (تست تشخیصی) را انجام ندهید چه اتفاقی می‌افتد؟
- فرض کنیم که عارضه X در اثر درمان (تست تشخیصی) اتفاق بیفتد، شما این عارضه را چگونه می‌بینید؟

روش تعیین ظرفیت

توانایی استنتاج صحیح

- چطور به این نتیجه رسیدید که این درمان (تست تشخیصی) را انتخاب کنید؟
- چه عوامل مهمی در این تصمیم‌گیری شما نقش داشتند؟
- شما چگونه بین این عوامل مختلف تعادل برقرار کردید و نهایتاً موفق به تصمیم‌گیری شدید؟

تصمیم گیری جایگزین

● در مواردی که بیمار فاقد ظرفیت تصمیم گیری است از روش تصمیم گیری جایگزین استفاده می کنیم

تصمیم گیری جایگزین

- فرد جایگزین نه بر اساس معیارهای خود بلکه بر اساس معیارهای بیمار باید تصمیم بگیرد
- فرد جایگزین باید بداند که اگر بیمار در شرایط کنونی ظرفیت تصمیم گیری داشت چه تصمیمی می گرفت و در واقع از منظر بیمار تصمیم بگیرد، هر چند این تصمیم مخالف نظر خود او و حتی پزشک معالج باشد
- در معارف اسلامی مصالح بیمار که با نظر پزشک حاذق تعیین شده است در اولویت است

تصمیم گیری جایگزین

چه کسانی؟

- همسر
- والدین
- نوه
- دیگر اقوام
- دوستان
- افراد هم قبیله و هم عشیره

ولی

پاسخ مورد اول

● بیمار فاقد توانایی ارتباطی، توانایی درک اطلاعات و استنتاج منطقی بوده و بنابراین ظرفیت تصمیم‌گیری نداشته است و از همسر بیمار به عنوان فرد جایگزین استفاده شده است

پاسخ مورد دوم

- ظرفیت یک پدیده همه یا هیچ نیست
- اگر چه بیمار مبتلا به اسکیزوفرنی بوده و برخی از جنبه های زندگی او تحت تاثیر بیماری قرار گرفته اما در درک اطلاعات مربوط به بیماری مشکلی نداشته و بنابراین قادر به تصمیم گیری است

پاسخ مورد سوم

● عقاید مذهبی افراد باید محترم شمرده شود، این بیمار فاقد ظرفیت نیست و بنابراین مطابق با خواست وی عمل می کنیم

پاسخ مورد چهارم

● چون هدف از گرفتن رضایت آگاهانه حفظ حقوق بیمار و کمک به بهبود و حفظ حیات اوست، بنابراین در این مورد که بیمار قصد خودکشی دارد این مسئله موضوعیت ندارد و در حال بیمار نیازمند تصمیم گیرنده جایگزین است.

● در مواردی که وضعیت بیمار اورژانسی است و فرصت تعیین ظرفیت یا تصمیم گیری جایگزین وجود ندارد معمولاً درمان لازم شروع می شود، در این حالت از اصطلاح رضایت ضمنی **(Implied Consent)** استفاده می شود

پاسخ مورد پنجم

● تصمیم گیری درمانی در کودکان:

○ نوزادان و خردسالان: والدین

○ کودکان دبستانی: والدین

○ نوجوانان: خود نوجوان-والدین

● در این بیمار به نظر میرسد که بهتر است بر اساس نظر نوجوان عمل نمود

● در اسلام: والدین - مصالح عالیّه کودک

اشتباهات رایج در مبحث تعیین ظرفیت تصمیم گیری

- ظرفیت تصمیم گیری و صلاحیت قانونی یکی هستند
- فقدان ظرفیت تنها در کسانی مطرح میشود که توصیه های پزشک را نپذیرند
- ظرفیت تصمیم گیری یک پدیده همه یا هیچ است
- اختلال شناختی مساوی است با فقدان ظرفیت
- فقدان ظرفیت در یک بیمار پدیده ای دائمی است
- بیماران حتی اگر هیچ اطلاعاتی در مورد بیماری دریافت نکرده باشند می توانند از نظر ظرفیت مورد ارزیابی قرار گیرند

اشتباهات رایج در مبحث تعیین ظرفیت تصمیم‌گیری

- تمام بیماران مبتلا به اختلالات روانپزشکی فاقد ظرفیت تصمیم‌گیری هستند
- بیمارانی که به اجبار دادگاه بستری شده‌اند فاقد ظرفیت هستند
- تنها روانپزشکان و روانشناسان می‌توانند بیماران را از نظر ظرفیت تصمیم‌گیری ارزیابی کنند